

УДК 497.2:497.11:497.115(327.82)“1990/2016”

Олександр Павленко

аспірант

Київський славістичний університет
04211, Україна, вул. Мате Залки, 10Г

E-mail: rectorat@ksu.ukr.net

ПОЛІТИКА БАЛКАНСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ КОСОВО (1990–2016 рр.)

У статті розглядаються етапи формування та реалізації політики балканських країн щодо визначення статусу Косово. На етапі розпаду колишньої Югославії більшість балканських країн була стурбована власними кордонами та європейськими перспективами. Зміни в політиці щодо визначення статусу Косово відбулися після Дейтонських мирних угод і створення «Армії визволення Косово». Війна на території Косово створила додаткову загрозу територіальній цілісності Греції, Сербії, Македонії, Чорногорії. Визнання незалежності Косово залежало від політичного курсу балканських країн у контексті членства в Євросоюзі й НАТО або планів вступу до цих організацій.

Ключові слова: Албанія, Балкани, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Греція, Косово, Македонія, Сербія, Словенія, Чорногорія, Хорватія, Югославія.

Alexander Pavlenko

Postgraduate Student

Kyiv Slavonic University

10G, M. Zalka Street, Kyiv, 04211, Ukraine

E-mail: rectorat@ksu.ukr.net

BALKAN STATES POLITICS TOWARDS KOSOVO STATUS DETERMINATION (1990–2016)

The paper deals with stages of formation and implementation of Balkan states policy on Kosovo status determination. At the stage of former Yugoslavia dissolution most Balkan States were concerned about their own boundaries and European prospects. Changes in politics towards Kosovo status determination have occurred after the Dayton Peace Accords and the creation of Kosovo Liberation Army. The war in Kosovo created an additional threat to territorial integrity of Greece, Serbia, Macedonia, Montenegro. The

recognition of Kosovo's independence depended on Balkan States politics in the context of European Union and NATO membership or participation in the membership action plan.

Keywords: *Albania, Balkans, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Greece, Kosovo, Macedonia, Serbia, Slovenia, Montenegro, Croatia, Yugoslavia.*

Розпад СРСР і колишньої Югославії створив принципово нову геополітичну ситуацію як у світовому, так і європейському масштабі. Балканські країни перетворились на суб'єкти міжнародних відносин. Їхня зовнішня політика значною мірою залежала від сприйняття або заперечення процесу підготовки до вступу в Євросоюз і НАТО.

Після вступу Болгарії, Румунії, Хорватії і Словенії до Євросоюзу та поширення на колишні республіки Югославії, включно з незалежним Косово, статусу асоційованих членів ЄС особливого значення набуло транскордонне співробітництво, зокрема, щодо протидії нелегальній міграції. Зазначені тенденції обумовлюють актуальність дослідження політики балканських країн щодо визначення статусу Косово.

Географічні межі балканського регіону включають у сенсі політичної географії країни-члени Європейського Союзу (Болгарія і Румунія з 2007 р., Греція з 1981 р., Словенія з 2004 р., Хорватія з 2013 р.), а також балканські країни, які мають чинні угоди про асоціацію та стабілізацію з Євросоюзом (Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Македонія, Сербія, Чорногорія).

Метою цієї статті є виявлення основних етапів політики балканських країн щодо проблеми визначення статусу Косово впродовж 1990-х років — початку XXI століття.

Вітчизняна та зарубіжна історіографії косовської проблеми не мають спеціального монографічного дослідження, присвяченого еволюції політики балканських країн щодо визначення статусу Косово. Більше уваги приділяється політиці щодо Косово великих держав та міжнародних організацій.

В українській історичній науці одним із перших досліджень проблеми розпаду Югославії стала кандидатська дисертація Алли Шиловой, присвячена висвітленню ролі світового співтовариства в урегулюванні конфліктів на Балканах¹. Широкий балканський регіональний контекст визначення статусу Косово представлено в статті Михайла Гелетія².

З погляду концептуальних підходів російської історіографії зазначену проблему у своїй монографії дослідила Олена Пономарьова. У питанні визначення статусу Косово авторка зупинилася лише на позиції колишніх республік Югославії³. З просербських позицій висвітлив розвиток відносин між колишніми югославськими республіками, а після 1991 р. новими

незалежними балканськими державами, відомий дослідник Інституту слов'язознавства РАН Володимир Волков⁴. У зазначеній сербській парадигмі історію балканських війн ХХ століття розглядає більшість російських науковців⁵. Еволюція позиції Албанії щодо косовської проблеми опосередковано висвітлена в російській академічній короткій історії Албанії, але фактаж цієї праці обмежується роком її видання⁶.

Частина сербської історіографії, яка орієнтується на політичні потреби поетапної інтеграції Сербії до Євросоюзу, намагається розглядати факт визнання сусідніми балканськими країнами незалежності Косово з погляду політичного реалізму. Цю позицію ще 2002 р. сформував сербський прем'єр-міністр Зоран Зінзіч⁷. Професор Белградського університету Предраг Сіміч наголошує, що оптимальний варіант розв'язання проблеми статусу Косово полягає в переході всіх балканських країн до стратегії європейської інтеграції⁸. Відомий американський політолог японського походження Френсіс Фукуяма також вважає, що стабілізація становища на Балканах залежить від ступеня успішності інтеграції країн регіону до європейських та євроатлантичних структур⁹. Динамічні зміни політичної ситуації у більшості балканських країн вимагають постійної уваги до цього регіону. Адже дві світові війни, так чи інакше, мали витоки на Балканах і стосувалися спроб розв'язання суперечностей між великими державами й народами балканських країн. Тому історіографія політики балканських країн щодо Косово перманентно доповнюватиметься новими науковими працями, які віддзеркалюють розвиток подій.

Процес розпаду колишньої Югославії спровокував серйозні геополітичні зрушення на Балканах. У першій половині 1990-х років Хорватія і Словенія взяли чіткий курс на інтеграцію до Євросоюзу і НАТО. Водночас член НАТО та Євросоюзу Греція займала обережну позицію щодо підтримки процесу розпаду Югославії, яка була її традиційним партнером. Поза межами європейських та євроатлантичних структур у цей час залишались Албанія й Болгарія, які сподівались швидко переорієнтувати свою зовнішню політику на Євросоюз і НАТО. На початку 1990-х років намітились грецько-македонські протиріччя, пов'язані з назвою колишньої югославської республіки Македонія. Тому Македонія в питанні визначення статусу Косово орієнтувалась на підтримку ООН, США та ОБСЄ. 1992 р. місія спостерігачів НАТО була розквартирована на югославсько-македонському кордоні, точніше на його косовській ділянці.

Під час активної фази сербсько-хорватського та сербсько-боснійського конфліктів у Косово ситуація жорстко контролювалась сербськими силами безпеки. Однак, питання автономії албанців Косово залишалось на другому плані актуального міжнародного порядку денного.

Поворотним моментом у цій історії можна вважати Дейтонські мирні угоди 1995 р., які покінчили з Боснійською війною. Відтоді косовський конфлікт поступово, але неухильно «розморожується». Наприкінці 1997 р. — на початку 1998 р. створюється «Армія визволення Косово», яка ставить собі за мету відвоювання незалежності Косово.

Важливим етапом еволюції політики балканських країн щодо визначення статусу Косово можна вважати гостру міжнародну кризу 1998–1999 років. У лютому-березні 1999 р. у Рамбуйє відбувались міжнародні переговори щодо пошуку компромісу в питанні Косово. Тоді сербський президент С. Мілошевич не погодився на надання албанцям Косово широкої автономії під міжнародним контролем. Однак, позиція балканських країн під час ударів НАТО по Сербії була неоднаковою. Греція зайняла особливу позицію, яка полягала в дипломатичному засудженні воєнного засобу розв'язання косовської кризи. Натомість Албанія і Болгарія повністю підтримали цю військову операцію та надали свою територію (Албанія) або повітряний простір (Болгарія) для її здійснення. Політичну підтримку цій операції надали Хорватія і Словенія. Своєю чергою Боснія і Герцеговина зайняла обережну позицію, розуміючи, що в разі самовизначення албанців Косово про свої права на самовизначення можуть заявити боснійські серби. Загалом станом на червень 1999 р. усі балканські країни підтримали резолюцію Ради Безпеки ООН № 1244 щодо способу розв'язання косовського конфлікту¹⁰.

Розвиток подій навколо Косово впродовж 1999-2008 рр., тобто від часу введення міжнародних військових сил НАТО за участю Росії та України на територію Косово і до проголошення 17 лютого 2008 р. незалежності Косово, позначився на еволюції позиції балканських країн щодо цього питання. Маркером для цієї позиції стало питання ризиків виникнення «Великої Албанії». У такому разі серйозні територіальні претензії Албанії могли виникнути щодо Сербії, Чорногорії, Македонії, Греції. Натомість така гіпотетична перспектива жодним чином не лякала Хорватію і Словенію, які одними з перших серед балканських країн визнали незалежність Косово¹¹.

Зазначимо, що впродовж 2008–2011 рр. незалежність Косово визнали Македонія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія. Цього не зробила Румунія, яка екстраполювала косовський конфлікт на молдовсько-придністровські протиріччя і не захотіла створювати додатковий дипломатичний прецедент не лише для Косово, а й для Придністров'я. Крім того, Греція також опинилась серед тих країн Євросоюзу і НАТО, які відмовились від визнання незалежності Косово. Така грецька позиція аргументувалась небажанням створювати прецедент для міжнародного визнання «Турецької республіки Північного Кіпру», яка досі визнається лише Туреччиною.

Тому навіть під час загострення «албанського питання» в Македонії Греція незмінно висловлюється на тему засудження албанського націоналізму, який є загрозою для регіональної стабільності.

Починаючи з 2008 р. Косово намагається максимально інтенсивно розвивати відносини з сусідніми балканськими країнами¹². Міністерству закордонних справ Косово вдається формувати позитивний образ своєї держави в цих країнах. Це особливо важливо, адже Косово, як правило, сприймається в образі держави, яка не відбулась, або переживає гострі протиріччя, не сумісні з подальшим існуванням.

Екзистенційною проблемою державотворення в Косово є не тільки відсутність так би мовити «власної національної історії», а й відповідної міфології як основи для органічного виникнення державотворчої ідеї. Наявність двох албанських держав у Європі, як певний історичний парадокс, не заперечує можливості створення «Великої Албанії», хоча проти цього офіційно виступають великі держави та міжнародні організації — протектори Косово¹³. Слід розуміти, що корінь міжнаціональних проблем Балкан якраз сягає прагнень більшості політичних націй цього регіону вибудувати за рахунок сусідів «Велику Сербію», «Велику Албанію», «Велику Хорватію» або «Велику Болгарію», тощо. Проте Балкани — надто «мала» територія для успішної реалізації цих квазі-імперських проєктів. Новітня історія, власне, дає лише один такий успішний приклад — Соціалістичну Федеративну Республіку Югославія, як до певної міри ідеократичний (умовно кажучи комуністичний, зважаючи на весь «ревізійонізм» Тіто і компанії) проєкт. На наших очах, в міру просування проєкту європейської інтеграції, розвивається новий проєкт, який ми можемо назвати «європеїзацією» Балкан, тобто включення країн регіону до Євросоюзу. Утім, поки що членами ЄС, нагадаємо, є лише Словенія та Хорватія. У цьому сенсі «незалежність Косово» виконує роль додаткових системних гарантій для тривалого збереження за цією територією фактичного статусу протекторату Європейського Союзу й США. Водночас євроатлантичні структури мають серйозні проблеми з «родовими вадами» державності Косово, які обумовлені конфліктом між албанським націоналістичним планом формування моноетнічного Косово і військово-політичними та економічними засобами нав'язаним світовою спільнотою албанським націоналістам цього краю проєктом розбудови «багатоетнічного» Косово. Саме тому тривала присутність міжнародних структур стала визначальним фактором для існування Косово.

Миротворча діяльність ОБСЄ, а членами цієї організації є всі балканські країни, на різних етапах розвитку косовського конфлікту ускладнювалася принципами діяльності цієї організації. Нагадаємо, що Статут ОБСЄ не лише фіксує принцип добровільності дій сторін у процесі зміни

державних кордонів, а й передбачає однострійність у прийнятті рішень щодо проблем європейської безпеки. Зрозуміло, що така «матеріальна частина» інструментарію ОБСЄ, особливо під час війни 1999 р., стала символом краху миротворчих зусиль у Косово та превентивної дипломатії загалом. Також зауважимо, що суттєвим фактором неефективності діяльності ОБСЄ в Косово залишається дублювання його функцій структурами ЄС та Ради Безпеки ООН. Варто нагадати, що значний вплив на діяльність ООН у Косово справляють протиріччя між постійними членами Ради Безпеки ООН з приводу підходів до косовської проблеми. Спроби розв'язання економічних проблем Косово ООН переносить на Євросоюз, чий потенціал задля вирішення цих питань також не є необмеженим. Помітною слабкістю місії Європейського Союзу в Косово є невизнання незалежності цієї території п'ятьма з двадцяти семи країн ЄС (Грецією, Іспанією, Кіпром, Словаччиною, Румунією)¹⁴. Зауважимо, що непевність із членством Великої Британії в ЄС, яка настала після референдуму 23 червня 2016 р., не лише «розмила» однозначно правильну відповідь на запитання, 28 чи 27 країн входять до ЄС наразі, а й ще більше послабила можливості впливу Євросоюзу на Балканах.

Внутрішньополітичні косовські проблеми також суттєво впливають на темп визнання незалежності Косово. Впродовж 2008–2016 рр. спостерігалась запекла міжкланова боротьба в парламенті Косово. Її змістовна частина стосується конкуренції за владу між політичними структурами Косово, які з одного боку мають витоки в соціальному середовищі комбатантів «Армії визволення Косово» та «ветеранів» війни із Сербією, а з іншого, представлені албанськими політиками Косово, інтегрованими до грантових програм міжнародних організацій і тому вимушених більш адекватно реагувати на зовнішній тиск. Найбільш яскраві кадри цього протистояння можна бачити під час обговорення стратегії замирення із сербами Косово шляхом реалізації вимоги побудови «багатоетнічного» Косово.

Тому, на превеликий жаль, розбудова демократичного багатонаціонального суспільства в Косово залишається безконфліктною лише на сторінках проспектів міжнародних організацій, які тут діють. Дійсно, незалежна держава Косово, за винятком близько 30 тис. сербів, які залишилися на півночі краю, є моноетнічною державою із домінуванням албанської культури. Становище сербів Косово є далеким від європейських стандартів інтеграційної солідарності й толерантності. Внаслідок цього Косово залишається постійним джерелом напруги й нестабільності¹⁵.

Лакмусовим папірцем для «прориву» в процесі міжнародного визнання Косово є його гіпотетичне визнання Сербією. Сербська громадська думка поступово схиляється до прийняття тези про те, що ймовірний вступ Сербії до ЄС неможливий без остаточного визнання незалежності

Косово. Передумови для утвердження цього погляду обумовлені тим фактом, що Сербія не має потужних військово-політичних засобів для силового повернення цієї території. Крім того, Сербія звертає увагу світової спільноти, що нелогічно вимагати від неї визнання незалежності Косово, коли цього не зробили п'ять чинних країн-членів Євросоюзу. Необхідно розуміти, що керівництво ЄС не може додатково мотивувати держави-члени до прийняття потрібних Брюсселю зовнішньополітичних рішень, особливо коли економічні проблеми, які стоять перед Європейським Союзом після здійснення декількох хвиль розширення та під впливом кризи, що виникла внаслідок британського референдуму щодо виходу з ЄС, обмежують можливості для прийняття всіх балканських країн до Євросоюзу. Внаслідок цього зберігаються ризики «балканізації» Європи замість «європеїзації» Балкан.

Навіть після того, як минуло двадцять п'ять років після розпаду СФРЮ, процес посткомуністичної трансформації країн регіону можна вважати завершеним лише для Словенії і Хорватії, які успішно вступили до Євросоюзу. Тому не дивно, що вони одними з перших серед балканських країн визнали незалежність Косово. Зокрема, станом на 2016 р. чотири балканські країни, а саме: Сербія, Боснія і Герцеговина, Македонія та Чорногорія перебувають на різних етапах розвитку відносин із Євросоюзом і НАТО. Наприкінці 2015 р. Сербія формально розпочала офіційні переговори про вступ до Європейського Союзу, але цей переговорний процес є надто складним процедурно та не має часового ліміту, тому що системні проблеми адаптації Сербії до європейської інтеграції органічно доповнюються надто високою символічною ціною цього рішення, якою є вимушена домовленість про сербський компроміс із албанцями Косово.

Натомість албанські власті Косово погодились на культурну автономію сербів у їхніх анклавах проживання на території Косово. Однак це рішення спровокувало кризу в парламенті Косово, де албанські націоналісти-радикали вдалися до силових спроб недопущення ратифікації відповідної домовленості. Лише пряме втручання зовнішніх протекторів із ЄС і США дало можливість прийняти це доленосне для Косово, і напевно для всього Балканського півострову, рішення.

Аналогічна політична криза виникла й у сербському парламенті, що змусило сербські політичні еліти погодитись на позачергові вибори. Зрештою, 24 квітня 2016 р. у Сербії відбулися позачергові вибори Скупщини. За показників вищої, аніж на виборах 2014 р., активності електорату перемогла «Прогресивна партія Сербії» на чолі з О. Вучичем. До парламенту також увійшли «Соціалістична партія Сербії» на чолі з І. Дачичем, Сербська радикальна партія В. Шешеля та Демократична пар-

тія Сербії¹⁶. Вибори не обійшлися без скандалу. Символічно одного голосу не вистачило для подолання 5% прохідного бар'єру відверто проросійській коаліції «Двері-Демократична партія Сербії». На вимогу опозиції 4 травня 2016 р. на 15 виборчих дільницях, де результати підрахунку голосів судом визнані спірними, було проведено повторне голосування. За його результатом коаліція «Двері-Демократична партія Сербії» на чолі з С. Рашкович таки пройшла до Скупщини¹⁷. На наш думку, загалом склад нової Скупщини Сербії забезпечує можливість для успішного проведення реформ, необхідних для підготовки країни до вступу в Євро-союз. Зі свого боку зазначимо, що під впливом кризових процесів у ЄС, напливу біженців із країн Близького Сходу, можливих терористичних актів не можна виключати й чергових політичних криз у регіоні.

Турбулентний характер притаманний сербській суспільній свідомості, яка після втрати Косово переживає стан болісного пригнічення від відсутності опори на історичні джерела сербської державності. Адже майже десяток поколінь сербів звикли таким історичним джерелом сербської ідентичності вважати Косово поле та сербські православні монастирі Косово. Утім, ці уявлення зазнали болісного удару під час кризи березня–червня 1999 р., причому ця травма суспільної свідомості не залікована досі. Тому не дивно, що навесні 2016 р. вибухнув скандал, приводом для якого стала угода властей Сербії із НАТО про відновлення програми партнерства. Це стало звичним приводом для сербських націоналістів нагадати про рани війни із НАТО 1999 року та звинуватити власті в підступній зраді сербських національних інтересів. Згадана ситуація стала справжнім подарунком для Росії. Кремль уже давно й іноді небезуспішно намагається перетворити Балкани на нервовий вузол протиріч, тиск на який має дати можливість домогтися поступок від Євросоюзу в питаннях скасування санкцій проти Росії. Заради досягнення цієї мети Росія активувала свою пропаганду не лише у Сербії, а й у Македонії та Чорногорії. Не випадково саме у Чорногорії на початку 2016 р. відбувалися бурхливі події, пов'язані зі вступом країни до НАТО.

Росія не залишає без своєї уваги й Боснію і Герцеговину, спираючись у цій країні на боснійських сербів. Однак, навіть боснійські серби, а особливо хорвати й боснійські мусульмани, виступають за перспективу вступу Боснії і Герцеговини до Євросоюзу. У середині лютого 2016 року Боснія і Герцеговина подала заявку на вступ до Європейського Союзу. Поки що Євросоюз насторожено ставиться до неї, але не поспішає її відкинути, адже надто великими в цьому випадку можуть бути ризики дестабілізації усього регіону.

Безпосередній вплив на дестабілізацію становища в Косово має ситуація, яка складається в сусідній Македонії. Восени 2015 року в цій

країні загострилась внутрішньополітична ситуація. Безпосереднім приводом для конфронтації між основними парламентськими політичними силами Македонії стало питання розподілу влади між македонськими слов'янами та македонськими албанцями. Етнічні албанці, які проживають на території Македонії, звинуватили уряд слов'янської більшості в потуранні системній корупції та вимагали проведення дострокових виборів. Нарешті, під тиском вуличних протестів опозиції 24 лютого 2016 року було розпущено македонський парламент, і країна вступила в дострокову виборчу кампанію. Як це завжди буває в країнах із невизначеною остаточно зовнішньополітичною орієнтацією, у Македонії посилювалося напруження. Проте, варто зауважити, що на відміну від сербських націоналістів, які послідовно виступають проти НАТО, македонські слов'янські націоналісти пропагують ідею вступу своєї країни до НАТО, адже вважають цю військово-політичну організацію гарантом від гіпотетичного створення «Великої Албанії», тобто від вірогідності міжетнічних зіткнень і відокремлення від Македонії районів, населених албанцями та дотичних до Косово.

Після подій «арабської весни» 2011 р. стало зрозуміло, що реальними є ризики створення ісламської екстремістської держави, яка включатиме частину Косово, Санджак, частину Македонії і мусульманську ділянку Боснії і Герцеговини. У багатьох селах Боснії вже існують села, над адміністративним об'єктами яких відкрито вивішені прапори «Ісламської держави Іраку і Леванту». «Балканський маршрут» залишається головним для транзиту нелегальних біженців до країн Європейського Союзу.

Найбільшу стурбованість викликає питання недостатньої спроможності країн, які розташовані на кордонах Шенгенського простору з рештою світу, виконувати зобов'язання щодо надійної охорони цих кордонів. Яскравим прикладом цього останнім часом є Греція. Знову Грецію закликали посилити контроль над припливом мігрантів до країни. Фінансову допомогу, яку Євросоюз направив Греції для відкриття пунктів початкової реєстрації біженців, адже саме Греція є першою країною Шенгенського простору на шляху мігрантів до Євросоюзу, Афіни використовували, як вважають експерти Євросоюзу, «не за призначенням». Більша частина цих коштів, як з'ясували європейські аудитори, пішла на нагальні фінансові потреби Греції, а не на розв'язання спільних міграційних проблем. Тому цілком логічно, якщо неможливо захистити зовнішні кордони Шенгенського простору на лінії Греції і Туреччини, тоді зону посиленого контролю потрібно буде перенести до Центральної Європи, а Грецію виключити з Шенгену. Саме такий варіант пропонує Австрія.

Натомість різко проти виключення Греції із Шенгену висловились інші балканські країни. Зокрема, Болгарія і Румунія, які тільки мріють

приєднатись до Шенгенського простору, виступають проти спроб його територіального зменшення. Вони посилаються на те, що стримали влітку 2015 року мігрантів, хоча отримали на це менше коштів, ніж Греція. Однак болгарам і румунам відразу нагадали, що численні потоки біженців, які тоді хлинули до Греції, були неспівставні з тими, які опинились на території Болгарії і Румунії. Своєю чергою Німеччина вважає, що проблему біженців Євросоюзу має допомогти розв'язати Туреччина. Пропонується виділити близько трьох мільярдів євро, аби турки побудували в себе пункти прийому біженців.

Навіть після квітневих 2016 р. парламентських виборів, які підтвердили європейський курс Сербії, вагомою перешкодою на цьому шляху залишається розкол сербської політичної еліти. Її націоналістична частина продовжує орієнтуватись на Росію. Наприклад, 9 березня 2016 року Москву відвідав сербський президент Т. Ніколич. Нагадаємо, що 2012 р. він був обраний на посаду президента тодішнім складом сербського парламенту як компромісна політична фігура. Т. Ніколич неодноразово заявляв, що підтримує багатовекторний зовнішньополітичний курс Сербії, який надасть їй можливості отримувати переваги від співпраці як з Євросоюзом, так і з Росією. Утім, після агресії Росії проти України російський вектор зовнішньополітичних орієнтирів Сербії опинився під великим питанням. Прагматично він виправдовувався наміром «Газпрому» побудувати газопровід «Південний потік», який теоретично міг перетворити Сербію на головного газового диспетчера Європи. Однак станом на 2016 р. цей проект опинився під питанням, не лише через «холодну війну» між Росією і Туреччиною, а й унаслідок негативної позиції Євросоюзу. На нашу думку, результат квітневих 2016 р. виборів до Скупщини Сербії дав сербам історичну нагоду вивести країну із нестабільного «балканського стану» та перетворити на стабільну консолідовану європейську демократію.

Упродовж 1990–2016 рр. Косово було визнано як незалежна держава всіма балканськими країнами, за винятком Сербії, Греції, Румунії. Дедалі більша орієнтація Сербії на європейську та євроатлантичну інтеграцію сприяє досягненню компромісу в косовському питанні між Белградом і Приштиною. Суттєвий вплив на формування національного зовнішньополітичного курсу балканських країн щодо визнання незалежності Косово мають Європейський Союз і НАТО. Серед країн регіону лише Греція та Румунія залишаються при власній думці щодо невизнання незалежності Косово. Найбільше в максимально можливій інтеграції Косово до балканських регіональних процесів зацікавлений Європейський Союз.

Після 2014 р. створений механізм угод про асоціацію і стабілізацію з балканськими країнами, які поки що не входять до Європейського Союзу: Албанією, Боснією і Герцеговиною, Косово, Сербією, Македонією, Чор-

ногорією. Очікувана успішність реалізації цього проекту асоціації і стабілізації як «підготовчого класу» до повноцінної європейської інтеграції може розглядатись як європеїзація Балкан.

¹ Шилова А.В. Роль світового співтовариства в урегулюванні югославської кризи та участь у цьому процесі України (90-ті рр. XX ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — С. 19.

² Гелетій М. Балканська криза 1990-2005 рр. в контексті геополітичних трансформацій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc-gum/univ/2007_19/13.pdf

³ Пономарєва Е.Г. Политическое развитие постъюгославского пространства (внешние и внутренние факторы). — М.: МГИМО-Университет, 2007. — С. 32.

⁴ Волков В. Узловые проблемы новейшей истории стран Центральной и Юго-Восточной Европы. — М.: Индрик, 2000. — С. 64.

⁵ Задохин А.Г., Низовский А.Ю. Пороховой погреб Европы. Балканские войны XX века. — М.: Вече, 2000. — С. 12.

⁶ Краткая история Албании с древнейших времен до наших дней. — М.: Наука, 1992. — С. 511.

⁷ Dindic Z. Serbia and Its Neighbors / Review of International Affairs. — July–September 2002. — P. 7.

⁸ Simic P. From Yugoslavia to «Euroslavia» / Review of International Affairs. — January–March 2002. — P. 21.

⁹ Fukuyama Fr. State-Building: Governance and World Order in the Twenty First Century. — Cornell University Press, 2004. — P. 40.

¹⁰ Resolution 1244 (1999). S/RES/1244. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unmikonline.org/unmikonline2009/1244Resolution.htm>

¹¹ European Union Rule of Law Mission EULEX Kosovo. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front>

¹² European Commission Liaison Office to Kosovo. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/index_eu.html

¹³ Мартинов А. Спільна зовнішня і безпекова політика Європейського Союзу: основні етапи розвитку // Європейські історичні студії. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eustudies.history.univ.kiev.ua/andrij-martynov-spilna-zovnishnya-i-bezpekova-polityka-yevropejskogo-soyuzu-osnovni-etapy-rozvytku/>

¹⁴ Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ Косово. Ministry of Foreign Affairs of Kosovo. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa-ks.net>

¹⁵ Офіційний веб-сайт прем'єр-міністра Косово. Prime Minister of Kosovo. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kryeministry-ks.net>

¹⁶ Fukuyama Fr. State-Building: Governance and World Order in the Twenty First Century. — Cornell University Press, 2004. — P. 9.

¹⁷ Сергієнко Я. Коли не вистачає одного голосу // Голос України. — 2016. — 5 травня. — С. 4.

REFERENCES

1. Dindic, Z. (2002). Serbia and Its Neighbors. *Review of International Affairs*, July–September, 7–11 [in English].

2. European Commission Liaison Office to Kosovo. Retrieved from http://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/index_eu.html [in English].
3. European Union Rule of Law Mission EULEX Kosovo. Retrieved from <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front> [in English].
4. Fukuyama, Fr. (2004). *State-Building. Governance and World Order in the Twenty First Century*. Cornell University Press [in English].
5. Heletij, M. Balkans'ka kryza 1990–2005 rr. v konteksti heopolitychnykh transformatsij. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/soc-gum/unir/2007_19/13.pdf [in Ukrainian].
6. *Kratkaya istoria Albanii s drevneyshich vremen do nashich dnei*. (1992). Moskva: Nauka [in Russian].
8. Martynov, A. (2015). Spil'na zovnishnia i bezpekova polityka Yevropejs'koho Soiuzu: osnovni etapy rozvytku. *Yevropejs'ki istorychni studii*. Retrieved from <http://www.eustudies.history.univ.kiev.ua/andrij-martynov-spilna-zovnishnya-i-bezpekova-polityka-yevropejskogo-soyuzu-osnovni-etapy-rozvytku/> [in Ukrainian].
7. Ministry of Foreign Affairs of Kosovo. Retrieved from <http://www.mfa-ks.net> [in English].
8. Ponomareva, E.G. (2007). *Politicheskoe razvitie postyugoslavskogo prostranstva (vneshnie i vnutrenniye faktory)*. Moskva: MGIMO-Universitet [in Russian].
9. Prime Minister of Kosovo. Retrieved from <http://www.kryeministry-ks.net> [in English].
10. Resolution 1244 (1999). S/RES/1244. Retrieved from <http://www.unmikonline.org/unmikonline2009/1244Resolution.htm> [in English].
11. Sergienko, Ya. (2016). Koly ne vystachae odnogo golosu. *Golos Ukrainy*, 5 travnya [in Ukrainian].
12. Shylova, A.V. (1998). Rol' svitovoho spivtovarystva v urehliuvanni iuhoslavs'koi kryzy ta uchas' u ts'omu protsesi Ukrainy (90-ti rr. XX st.). *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
13. Simic, P. (2002). From Yugoslavia to Euroslavia. *Review of International Affairs*, january-march, 18–21 [in English].
14. Volkov, V. (2000). *Uzlovye problemy novyejshej istorii stran Central'noj i Jugovostochnoj Evropy*. Moskva: Indrik [in Russian].
15. Zadochin, A.G., & Nizovskiy, A.Y. (2000). *Porohovoj pogreb Evropy. Balkanskiye vojny XX veka*. Moskva: Veche [in Russian].